

Programmi tulemuslikkuse lõpphindamine 2025

Praxis viis läbi programmi „**Kohalik areng ja vaesuse vähendamine**“ tulemuslikkuse lõpphindamise perioodil 06.2024–01.2025. Programm kuulus Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) ja Norra toetuste 2014–2021 alla ning selle üldeesmärk oli suurendada ühiskonna sotsiaal-majanduslikku sidusust. Programm viidi ellu ajavahemikus 09.2019–04.2024.

Lõpphindamise eesmärk oli saada teada, kas ja kui võrd programmi raames ellu viidud tegevused aitasid parimal viisil saavutada EMP ja Norra toetuste üldeesmärke ning programmile endale ja programmi raames toetust saanud projektides seatud eesmärke.

Programmi rakendamise eest vastutas Sotsiaalministeeriumi välisvahendite osakond ja rakendusüksusena Riigi Tugiteenuste Keskuse toetuste rakendamise osakond. Kaasatud olid Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium ja Kultuuriministeerium.

Programm oli jaotatud nelja meetme alla:

- laste ja noorte heaolu meede (11,2 mln €)
- soolise võrdsuse meede (1,1 mln €)
- sotsiaal- ja tervishoiu meede (4,5 mln €)
- kultuuripärandi meede (4,2 mln €)

Nelja meetme raames rahastati kokku **50 projekti**, sh

- 9 programmilepingus kindlaksmääratud elluviijaga projekti;
- 41 avatud taotlusvoorude projekti.

Nendest 2 projekti jäid (lõpuni) ellu viimata.

Hindamise hõlmasime **17 projekti**:
6 laste ja noorte heaolu meetmes,
5 soolise võrdsuse meetmes,
4 sotsiaal- ja tervishoiu meetmes,
2 kultuuripärandi meetmes

Lõpphindamise peamised järeldused

- Suurem osa projektides seatud väljund- ja tulemusindikaatorite sihttasemeid saavutati. Enim jäi neid saavutamata kultuuripärandi meetmes.
- Sihttasemete saavutamisest ei saa teha kaugeleulatuvaid järeldusi programmi tulemuslikkuse kohta, kuna kohati esines küsitavusi eeskätt tulemusindikaatorite seadmise täpsuses ja asjakohasuses. Seetõttu on keeruline hinnata, kas tulemused saavutati just ellu viidud sekkumiste tagajärjel või muudel põhjustel. Lisaks on selles olukorras teatud juhtudel raske hinnata, kas sisulised tulemused saavutati.
- Valdav osa intervjueritud leidis, et projektid aitasid olulisi arenguid käima lükata ning seeläbi soovitud muutuste saavutamiseks teed rajada.
- Kõikide meetmete all rakendatud ja hindamise hõlmatud projektide eesmärgid olid kooskõlas iga vastava meetme eesmärgiga, mistõttu võib öelda, et programmis rakendati üldiselt õigeid tegevusi. Siiski esines igas meetmes ka kitsaskohti. Laste ja noorte heaolu meetmes keskenduti ebaproportsionaalselt vähe noortevaldkonna probleemide lahendamisele. Soolise võrdsuse meetme kitsaskohaks oli ebapiisav tähelepanu venekeelsele elanikkonnale ning vägivalda toimepanijate käitumise muutmisele. Sotsiaal- ja tervishoiu meetme olulisim murekoht oli fragmenteeritus. Kultuuripärandi meetme peamine kitsaskoht oli selguse puudumine, mida oli täpselt silmas peetud või mida oleks pidanud silmas pidama linnasüdame elavdamise all. Küsitav oli ka kultuuripärandi meetme eesmärgi vastavus programmi ning EMP ja Norra toetuste eesmärkidega.
- Ehkki kõik teemad, millele programm keskendus, olid olulised ja akuutsed, jäi teatud juhtudel (eeskätt nt sotsiaal- ja tervishoiu meetmes) ebaselgeks, miks kujunes just selline teemadevalik, kuivõrd olulisi teemasid on ka teisi. Lisaks ei olnud alati läbipaistev, kuidas kujunesid proportsioonid erinevate valdkondade rahastamisel, nt soolise võrdsuse valdkonda rahastati teistest valdkondadest oluliselt väiksemas – ning arvestades probleemide mastaapi ja leevendamise keerukust, võib öelda ka, et ebapiisavas – mahus.

- Enamus laste ja noorte heaolu, soolise võrdsuse ning sotsiaal- ja tervishoiu meetmete hinnatud projekte omavad potentsiaali soodustada lisaks otsestele kasusaajatele ka laiemat sotsiaalset ja majanduslikku mõju inimeste heaolule, inimõigustele ja võrdõiguslikkusele. Kultuuripärandi meetme projektide puhul on nimetatud potentsiaal väiksem.
- Mitmed kõigi nelja meetme projektid on avaldanud mõju poliitikavaldkonna inimkesksemaks, süstemaatilisemaks ja koordineeritumaks muutmisele.
- Suurtele ja mitmeid valdkondi ühendavatele programmidele potentsiaalselt omaselt realiseerus programmis „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ keerulise rakendamise risk, mis peamiselt väljendus pikkades viivitustes eeskätt programmi käivitamisel, aga ka hiljem. Lisaks ei olnud programmis erinevad valdkonnad omavahel piisavalt lõimitud ning seetõttu jäi kasutamata lõimimise potentsiaal suurema ühiskondliku mõju saavutamiseks. Samal ajal kui programm oli tehniliselt väga kompetentselt juhitud, pöörati ebapiisavalt tähelepanu protsessi sisulisele koordineerimisele.
- Teiste olulisemate takistustena tõusid esile järgmised: inimeste nappus või sage vahetumine ametikohtadel, COVID-19 pandeemia, sõda Ukrainas, keeruline majanduslik olukord. Omaette takistusena saab välja tuua ka programmi ebaõnnestunud pealkirja, mis peegeldas programmi sisu vaid vähesel määral ja tõi nii kaasa ebaselgust mitmel tasandil.
- Erinevatel projektidel on erinev tõenäosus, et tegevuste tulemusena saavutatud kasu jätkub järgmise 5 a jooksul. Kõige suurema tõenäosusega saab seda oodata projektidelt, mida toetasid samal teemal toimunud riiklikud arengud (seadusemuudatused, institutsionaalse süsteemi loomine) ja millest said riiklikud teenused. Jätkusuutlikkuse oluline eeldus on poliitiline prioriteetsus. Suuremat kestlikkust saab oodata ka projektidest, mida ellu viinud asutusi/ühendusi iseloomustab hea majanduslik, sotsiaalne jm suutlikkus tegevustega jätkata, ning mida vedas eest entusiastlik inimene, kes tegevusega jätkab. Saavutatu jätkusuutlikkust toetab ka see, kui projektiga suudeti arendada spetsialistide tööks vajalikke teadmisi ja oskusi, ning kui tugevdati olemasolevaid või loodi uusi ja hästi toimivaid spetsialistide võrgustikke või koostöömudeleid, mis jätkavad toimimist ka projekti lõppedes.
- Seda, et programmis viidi ellu nii kindlaksmääratud kui ka avatud taotlusvoorude kaudu rahastatud projekte, võib pidada asjakohaseks lähenemiseks, kuna mõlemal on omad tugevused. Avatud taotlusvoorud ei täitnud aga alati oma eesmärgi parimal moel, kuna nende korraldamisel esines mõningaid kitsaskohti.

- Tagada, et projektides oleksid määratletud täpsed ja asjakohased väljund- ja tulemusindikaatorid, pöörates iseäranis tähelepanu viimastele, mille paikapanek ja mõõtmine on keerulisem. Rahastaja peaks indikaatorite sõnastust ja piisavust jälgima ning vajadusel pakkuma tuge taotluse koostamisel.
- Kaaluda programmiteooria kasutamise projektide kavandamise etapis kohustuslikuks muutmist, kuna põhjalik teoreetiline raamistik juba projekti planeerimise etapis aitab selgemalt määratleda muutuse toimumise kohad ning tuvastada olulisemad eeldused, mis eesmärkide saavutamist toetavad.
- Jälgida, et kõikide meetmete eesmärgid oleksid selges kooskõlas programmi ja toetuste eesmärkidega. Kui eesmärk hõlmab sotsiaalmajandusliku ebavõrdsuse vähendamist, siis jätkata lähenemisega, mis tuvastab valdkonna vaates haavatavad grupid ning sihtida tegevused neile. Sellest lähtuti programmis eeskätt laste ja noorte heaolu meetmes, ja veidi vähem, kuid siiski ka soolise võrdsuse meetmes ning sotsiaal- ja tervishoiu meetmes.
- Suuri ja mitmeid valdkondi ühendavaid programme tasub ka edaspidi luua, kuna nendega kaasneb lõimingu ja suurema ühiskondliku mõju saavutamise potentsiaal. Selle potentsiaali realiseerimiseks on aga oluline pöörata tähelepanu programmi erinevate valdkondade ja tegevuste

sisulisele koordineerimisele, mille tarbeks tuleks taolistes programmides luua meetme- ja programmitasandi sisukoordinaatorite ametikohad. Suurema ühiskondliku mõju saavutamise potentsiaali realiseerimise kriitiliselt tähtsaks eelduseks on ka lähtumine ühest suurest eesmärgist, mille alusel pannakse paika nii alaeesmärgid, seotud valdkonnad ja institutsioonid/toimijad kui ka terviklik ja süsteemne lähenemine selle eesmärgi suunas liikumiseks.

- Kõigi programmis fookuses olnud teemavaldkondade rahastamisega on oluline ka tulevikus jätkata. Edaspidi tuleks aga läbipaistvamalt näidata, kuidas kujunevad proportsioonid erinevate valdkondade rahastamisel ning kuidas kujuneb konkreetsete teemade valik meetme raames. Samuti tuleks edaspidi senisest enam keskenduda probleeme ennetavale lähenemisele. Näiteks soolise võrdsuse valdkonnas tuleks rohkem tegevusi suunata vägivalda toimepanijate käitumise muutmisele. Eeskätt haridus- ja noortevaldkonnas, aga ka mujal, oleks asjakohane keskenduda senisest veelgi enam inimeste võimestamisele üldoskuste (näiteks sotsiaalsete oskuste, vaimse tervise hoidmise oskuste, digioskuste jne) arendamise kaudu – seda iseäranis haavatavate gruppide seas. Sealjuures on oluline jälgida, et piisavalt tähelepanu pöörataks siiski ka juba tekkinud probleemide lahendamisele.

Täiendavad meetmed peaksid keskenduma ennekõike protsessi sisulise juhtimise teemadele, sh juba eelpool viidatud sisukoordinaatorite võimaldamisele ja disainmõtlemisele tugineva meetme kujundamisele.

- Arvestades, et nii kindlaksmääratud kui ka avatud taotlusvoorude kaudu rahastatud projektidel on omad tugevused, tasub ka edaspidi mõlemat tüüpi projekte ellu viia. Avatud taotlusvoorude korraldamisel on oluline tagada, et need oleksid vastavuses oma eesmärgiga ehk võimaldaksid erinevatele ühiskonnasektorite esindajatele võrdväärset ligipääsu taotlusvoorus osaleda ning oma ideid avatult välja pakkuda ja realiseerida. Selleks jälgida, et avatud taotlusvoorud ei oleks temaatiliselt liiga kitsalt piiritletud ning et osalemistingimused oleksid erinevate sektorite esindajatele sarnased. Pöörata tähelepanu sellele, et hindamiskriteeriumid oleksid vastavuses meetme/programmi eesmärkidega ning et hindamisse oleksid kaasatud pädevad valdkonna eksperdid. Leida võimalused bürokraatlike protsesside vähendamiseks ja projektitaotluste hindamise protsessi kiirendamiseks.
- Iseäranis kindlaksmääratud projektide puhul on oluline tagada, et nende tegevused oleksid tihedalt seotud riiklike pikaajaliste eesmärkidega, kuna see toetab saavutatud kasu püsimise jätkusuutlikkust. Kasu kestlikkuse tagamiseks jälgida ka, et toetatavad projektid keskenduksid piisavalt püsivate ja rakendatavate

teadmiste ja oskuste arendamisele ning levitamisele spetsialistide seas. Oluline on pöörata tähelepanu ka sellele, et toetatud saaksid projektid, mis keskenduvad eelkõige olemasolevate koostöövõrgustike kasutamisele, edasiarendamisele ja tugevdamisele. Uute võrgustike loomine peaks olema põhjendatud selge vajadusega ning ka siis tuleb tagada nende jätkusuutlikkus ilma ebamõistlike lisaressurssideta pärast projekti lõppu.